

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzőkönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

IV—V. VÁLASZTMÁNYI ÜLÉS.

1886. máj. 19-ikén és jún. 9-ikén.

Elnök: SZILY KÁLMÁN.

Titkár előterjeszti Fröhlich I. és Dietz pénztárvizsgálati jelentését, a mely szerint az évharmados pénztárvizsgálat máj. 17-ikén megtartott, s a vizsgálók a pénztárban mindent teljes rendben találtak. — Tudomásul szolgál; a vizsgáló bizottságnak az elnök köszönetet mond.

Titkár előterjeszti a forgótöke pénztári állását április végéről. A bevétel 14,238 frt 28 kr., a kiadás 9625 frt 30 krt tett. — Tudomásul vétetik.

Titkár jelenti, hogy a márcz. 17-iki választmányi ülés engedelméből a jelesebb középiskolai tanulók szorgalmának jutalmazására szánt társulati kiadványokat a határidőig 81 hazai tanintézet kérte. Május 7-ikén a titkárság mind az öt kötetet szétküldötte. A Társulat tehát 405 kötet munkát ajándékozott szét jutalomkönyvekül, a melyeknek értéke 1012 frt.

Titkár előterjeszti, hogy az Inkey-Semsey pályázatra a kitűzött határnapig két ajánlkozás érkezett be, melyeket a Titkárság a választmány határozata alapján az ásvány-földtani bizottságnak adott át véleményadás végett. Felolvasta ezután a bizottságnak következő jelentését:

A k. m. Természettudományi Társulat ásvány-földtani bizottságának jelentése az Inkey-Semsey-féle pályázatról.

Az Inkey-Semsey-féle pályadíjra az 1886. jan. 20-ikán tartott közgyűlés megbízásából a következő feladat megoldására hirdettetett nyílt pályázat:

»Kivántatik a Csetráshegység aranybányaterületén levő bányahelyek geológiai és — a mennyire lehet — bányageológiai leírása. A kutatások terjeszkedjenek ki Hondol, Magura, Porkura, Fűzesd, Troicza, Tresztya, Valeamika, Boicza bányavidékére, esetleg egész Brádig.«

A kitűzött határnapig, 1886. ápr. 30-ikáig e feladat megoldására két ajánlat érkezett.

Az 1. számú feladatát a következő vezérelek mellett igéri megoldani:

Kiindúlva Inkey Béla Nagyágról szóló monográfiájából, első sorban azon bányahelyeket vizsgálná meg tüzetesen, melyekben a művelés folyamatban van s mindezeknél a bányageológiai tanulmányozást petrográfiai, ásványtani ismertetés, a telérviszonyok és azok paragenézisének leírása kísérné. —

Figyelembe kívánná venni a régi bányaterveket, melyek különféle irattárakban vannak, hogy ezekből ne csak az egykori bányáipar fejlődését ismerje meg, hanem a telérviszonyokra és hegyszerkezetre nézve is segédelmet merítsen. Igéri továbbá, hogy az egész területről részletes geológiai térképet s az egyes bányahelyekről eredeti felvételeket készítene. — A bányageológiai és stratigrafiai tanulmányok után a geotektonikai kutatásokat tekintendő főfeladatául, kiterjeszkedve az üledékes és tömeges kőzeteknek egymáshoz való viszonyára, az erupciók korára s az őket megelőző vagy velük járó zavaradásokra. — A feladatnak így terv szerint való megoldására 5 évre volna szüksége, úgy, hogy kész munkáját 1891-ik év május 1-jén nyújthatná be.

A 2-ik számú ajánlat tevője a feladat megoldására irányuló munkálkodását ugyan csak az Inkey Bélától megkezdett irányban folytatná, úgy, hogy előbb a kérdéses bányaterület részletes geológiai térképét készítené el s csak kellően megértvén a kérdéses terület tektonikáját, fogna hozzá az egyes bányahelyek ércfekhelyeinek és teléreinek tanulmányozásához; kiváló figyelmet fordítana az eruptív kőzetek geológiai viszonyaira, mert csak ezeknek alapos megértése vethet tiszta világosságot az aranyérc fekvőhelyeire. Művének tervezete következő:

- I. Rész. 1. A Csetráshegység hegy- és vízrajza.
2. A Csetráshegység geológiai viszonyai.
 - a) Üledékes kőzetek.
 - b) Tömeges kőzetek.
3. A Csetráshegység geológiai szerkezete.
- II. Rész. 4. A Csetráshegység bányageológiai viszonyai.
 - a) Az érczek fekvőhelyei.
 - b) Az ércztelerek részletes ismertetése.
 - c) Az ércztelerek ásványai.
 - d) Az ércztelerek keletkezésének valószínű okai.
 - e) Az arany és egyéb nemes fémek előfordulása.
- III. Rész. 5. Az egyes bányahelyek beható ismertetése.
6. Az arany szerzésének módjai.
- Záradékul 7. Az egyes bányák keletkezésének rövid története.

A munka elkészítésére legalább két évre volna szükséges.

A bizottságnak öröme szolgál, hogy a pályadíjra két ily alaposan átgondolt terv érkezett be és épen azért nem tartja könnyűnek a megbízásra való ajánlatot. Alapos készütség és tudományos munkálkodás mind a két ajánlattevőnek sajátja és biztos záloga annak, hogy a mű, melyet megbízásuk esetén bármelyikük készítené, meg is felelne a várakozásnak. Így a bizottságnak alig van más módja a választásra nézve, mint hogy fontolóra vegye a feladat speciális természetét és az ajánlattevőknek eddigi működésük alapján megítélhető speciális szakirányát. — A bizottság, tekintetbe véve, hogy a készítenő mű Inkey Béla Nagyágról szóló munkájának úgyszólván folytatása akar lenni s olyan vidék kutatásával foglalkozik, melynek közetei kövületekben igen szegények, vagy épen nincs is bennük kövület, minélfogva a geológus a tektonikai viszonyokon kívül különösen a közettömegek beható és minütiosus tanulmányozására van utalva: azért a munka elkészítése azon ajánlattevőhöz esik közelebb, a kinek a petrografia a speciális szaka. Ilyennek ismeri a bizottság a 2-ik számú ajánlat tevőjét. — Igaz ugyan, hogy az 1-ső számú ajánlat tevője előtt sem idegen a petrografia, mindamelltt köz-tudomású, hogy inkább a stratigrafia a speciális szaka; azt is elismeri a bizottság, hogy az 1-ső számú ajánlat általában véve magasabb nivaean van tartva, de felette hosszú időre is van szüksége s úgy látszik, hogy más irányban is el van foglalva, holott a 2-ik számú ajánlat tevője minden idejét e megbízásnak szentelhetné és így Erdély geológiai ismertetéséhez rövidebb idő alatt járulhatna új adattal. Ezek alapján a bizottság ajánlja a választmánynak, hogy a kitűzött kérdés megoldásával a 2-ik számú ajánlat tevőjét, Dr. Primics György-öt bizza meg, annál inkább, minthogy ő róla, Erdély legzordonabb vidékein eddig véghezvitt fölvételei után, az is ismeretes, hogy azon helyi nehézségekkel, melyek a kérdéses vidéken a felvevő geológus elé gördülnek, sikeresen megküzdeni kellő képessége van.

Kelt Budapestben, 1886. jún. 5.

DR. SZABÓ JÓZSEF,
mint a bizottság elnöke.

SEMSEY ANDOR,
DR. KRENNER JÓZSEF,
biz. tagok.

A választmány a bizottság jelentését elfogadva, a kitűzött pályakérdés megoldásával Dr. Primics György urat bizza meg, s felhatalmazza a titkárságot, hogy a megbízó levelet szokott módon állítsa ki s utalványozza a megbízatás összegének határozatlanilag megállapított $\frac{1}{3}$ -dát. Megbizza továbbá a választmány a titkárságot, hogy e határozatáról, illetőleg a pályázat ered-

ményéről Inkey Béla urat is értesítse, felkérve őt egyszerűs mind, hogy a megbízott Primics György urat munkájában legyen szíves támogatni.

Titkár jelenti, hogy a Vall. és Közoktatásügyi Minisztérium f. é. 4565. sz. a kelt leiratával az orsz. segély 1885. évi számadásait észrevétel nélkül helybenhagyta. Tudomásúl van.

Titkár jelenti, hogy Szőnyi Pál 200 frtnyi hagyatékát megkapta a Társulat. — Tudomásúl szolgál.

Titkár jelenti, hogy az Orsz. Nőképzőegylet leányiskolájának önképzőköre 100 frttal a Társulat alapítói közé lépett. — Örvendetes tudomásúl szolgál. A választmány megbizza a titkárságot, hogy erről a nevezett önképző kört külön levélben értesítse, valamint, hogy köszönetet mondjon Baráth Ferencz tanár úrnak, ki ez önképző körben oly nemes szellemet tudott ébreszteni.

Titkár jelenti, hogy a »Naturwissenschaftlicher Verein zu Magdeburg«, megküldve évkönyvét, cserére szólítja fel társulatunkat. — A választmány a cserét elfogadja s a könyvtárnokot megbizza, hogy erről a nevezett egyesületet tudósítsa.

Titkár jelenti, hogy a könyvtárba a múlt ülés óta következő ajándékok érkeztek: 1. A szerzőktől: Ráth Arnold L. A kísérleti természettan kézikönyve; Téglás G.: Praehistorikus arany-, vas- és kőbányászati eszközök Daciában; Siegmeth K. Reisz G. A Hegyaljáról a Vihorlat hegységbe; Déri Max, Die Wechselströme und ihre Rolle in der Elektrotechnik; Ujsághy Zsigmond, A fokozatos körszóló Gradative Ringdarre mit Meisnerischer Luftheizung; Lomnicki: Mieczaki znane dotychczas z pleistocenu galigysjki ego; Herm. Goethe, Weinbaustatistik des Herzogthums Steiermark, mindkettő Dr. Horváth G. ajándéka; — Dr. Borbás Vincze, A növények természetrajza a reálistkolák alsó osztályai számára I—II. füzet; — Dr. Borbás Vincze, A növényország tankönyve (3-ik kiadás); — Visontay-Borbás, A Magyar állam és a Földközi-tenger környékének földirata; — és Egyetemes földirat; — valamennyi Dr. Borbás V. ajándéka; — Travaux et Mémoires du bureau international des poids et mesures Tom IV., Comité international des poids et mesures — Procès verbaux des séances de 1884 — Szily Kálmán ajándéka; — P. Calliburcés, Description d'un nouveau système d'appareilles d'évaporation et de distillation, — Recherches expérimentales sur influence du traitement pneumatique sur la fermentation des jus sucrés; mindkettő a szerző ajándéka. — Köszönettel vétetnek.

Titkár elszomorodással jelenti, hogy a múlt választmányi ülés óta 6 tagtársunk elhunytáról értesült. Elhunytak: Dr. Hornyay

Ferencz orvos S.-A.-Ujhelyben, Marczali Pál orvoshallgató Budapesten, Pitróff István róm. kath. lelkész Vistukon, Bessenyei Ernő orsz. képviselő Zala-Mihályfán, Körmeny István lelkész Fancsalon és Szabó József mérnök Kolozsvártt. — Szomorú tudomásul szolgál.

Kilépésöket bejelentették 12-en. — Tudomásul van.

Jegyző felolvassa az új tagokul ajánlottak névsorát. — A felolvasottak mindannyian, számra nézve 29-en, megválasztottak; velök a tagok létszáma 5791, kik közt 145 alapító és 103 hölgy van.

A Forgó Tőke pénztári kimutatása

1886. évi június végén.

(Ide nem értve az alapítóke, az országos érdekű kutatások és a könyvkiadó vállalat számlájára eső bevételeket és kiadásokat.)

Megnevezés	1885		1886		Megnevezés	1885		1886	
	frt	kr.	frt	kr.		frt	kr.	frt	kr.
Bevétel.					Kiadás.				
Pénztári maradék a megelőző évről	3759	98	2874	49	Alapítványul iratott	2000	—	1000	—
Alapítványi és takarékpénztári kamatok	1572	78	1657	55	Természettud. Közlöny	4330	26	4235	69
Oklevelek díja	410	—	556	—	Népszerű előadások	194	60	949	90
Helybeli tagdíj a folyó évre	3595	—	3966	—	Füzetes Vállalat	178	20	325	61
Vidéki tagdíj a folyó évre	9614	—	9901	50	Könyvtár	1252	68	1115	15
Tagdíjhátralékok	515	—	569	—	Oklevelek kiállítása	58	20	95	50
Előrefizetett tagdíjak	78	—	81	—	Kisebb nyomtatványok	228	33	233	01
Eladott kiadványok	465	14	1863	03	Irodai költség	61	38	53	80
Füzetes Vállalat	1509	43	1745	87	Házbér	840	88	840	88
Vegyések, hirdetések	9	60	115	62	Bútorok és eszközök	56	—	41	—
Összesen	21528	93	23330	06	Fűtés, világítás	208	80	151	06
					Postaköltség	116	12	108	26
					Vegyek	178	75	191	15
					Tiszti díjazás	2928	42	3417	74
					Szolgák fizetése	600	—	540	—
					Rendkívüli kiadás	134	—	95	38
					Pályakérdés	300	—	300	—
					Összesen	13666	62	13694	13

LEUTNER KÁROLY s. k., pénztáros.

LEVÉLSZEKRÉNY.

KÉRDÉSEK.

(36.) A vezetésem alatt levő uradalom egyik pusztáján ellett és neveltetett ez idén ötszáz és néhány darab bárány. A bárány, midőn enni tanult, kapott árpadarát és zabot szemben, takarmánnyul pedig luczernát mindaddig, míg május közepén legelőre nem mehetett. Legelője maig idősebb füvesluczerna volt; 10—14 nap óta a bárány nagyobb részben romlani kezdett; több legelőt kapott, de folytonosan romlott, míg most két nap alatt 5 db. eldőglött. Bonczolás után kitűnt, hogy vékonybelük tele van oly nemű galandféreggel, a melyből 2 darabot póstára adtam.

Hogy a kutyák galandférgé és a juh hólyagférgé (kergekórja) között okozati

összefüggés van, azt tudom, de hogy a bárányban a kutyák galandférgé okozta hólyagférgen kívül még egyéb galandférgé is van, arról tudomásom nem volt. Hogy a nyáj nagyobb fele e bajban szenved, elárulja részben azon húzódozásuk, mint hasfájáskor szokott minden állatnál történni, részben a faroknak az okból való minduntalan feltartása mintha trágyázni készülne.

Bátorkodom ezek után a következőket kérdezni;

1. Mi okozza a bárányban az e nemű galandférgé létrejöttét, és oly nagy elszaporodását?

2. Lehet-e ezen okot megsemmisíteni, s miként?

3. Mi volna gyógyításmódja azon bárányok bajának, melyeken azt biztosan meg lehet határozni?

4. Nem volna-e szükséges egyáltalán, és miként gyógyítani, a baj továbbterjedé-

sének meggátlása tekintetéből, az egész nyáját?

5. Megkaphatja-e az ily galandférges bárány járta legelő után az öreg birka is a bajt?
ENCZMANN LIPÓT, kasznár.

FELELETEK.

(27.) A harmatképződés feltételei: éjszakán át derült ég, csendes idő és hogy a levegő vízgőzöket tartalmazzon. Ha e feltételek hiányzanak, vagy más szóval. ha az eget felhők takarják, sőt derült ég mellett is, ha az idő szeles, harmat nem képződhetik; még inkább nem »huzamosan tartó száraz nyári időben«, amidőn a levegő vízgőzökben amugyis szegény (száraz).

SZÉKELY MIHÁLY.

(33.) A Közlönyben használt kifejezések a kiküszöbült erdészeti szavakhoz kötött fogalomnak nem felelnek meg! »Fordá« alatt nem »forgás«-t, hanem »vágás-forgás«-t értünk; és a szóban forgó ismeretetés is ezt használja; tehát sokkal hosszabb kifejezést, mint a »forda«, a mely lehet ugyan szokatlan sokakra nézve, mivel a »nagyközönség, sőt a nagyközönségnek még műveltebb része is csak az alig múlt évtized óta fordul figyelemmel« az erdészet felé; furcsának azonban ép oly kevésé lehet mondani, mint a hogy nem lehet például annak mondani a *borda, koroda, koroda, orda* szokat; sőt e tekintetben talán épen magával a jelzőképen használt »furcsa« szóval is vetekedhetik. A *forda* szó annyira szükséges és elkerülhetetlen az erdészet körében, hogy e végett például még a német is kénytelen volt a latinhoz fordulni és a »Turnus« szót kölcsön kérni; pedig neki a »forgás«-ra nem egy, de több szava is van, például ott voltak a *Wirbel, Kreisen, Umlauf* stb.

Épen így vagyunk az »üzem« és »üzemmód« (*Betrieb* és *Betriebsart*) szókkal is a »gazdaság« szóval szemben, mely utóbbit a német is »Wirtschaft«, »Oekonomie« szókkal fejez ki és a mely sokkal többet jelent, mint a »gazdaság«-nak csak egy részét képező »üzem«. Az »üzem« szóval különben az értekezés sem bánik el épen olyan könnyen, mert e helyett például, hogy a három főüzemmód között a szálerdő-üzemmód a legmegfelelőbb, — ezt kénytelen írni »a gazdasági három főrendszer között a szálerdőgazdaság« stb. A mi pedig nemcsak általánosabb, de hosszabb kifejezés is. *Erdősíteni* = waldig machen; *erteni, ertvényezni* = aufforsten. Amaz alatt a magyar erdészek nagyobb kiterjedésű és több évi összefüggő munkálkodást, emez alatt pedig annak csak egy részét, t. i. az erdősítéssel való ideig s óráig, legfeljebb egy évig tartó foglalkozást akarnak érteni. Amaz tart, folytatódik és összefügg évek hosszú során át; ez pedig időnként újra kezdődik.

Allab = Bestand, *Erdő* = Wald. Emez tehát sokkal többet fejez ki, mint amaz. Az alatt ugyanis az erdőnek azon összefüggő részeit vagy részecskéit értjük, a melyek fanem, kor, zárlat és termőhely tekintetében egyenlők vagy legalább egyformák. »Erdő« alatt azonban az állabok összeségeit értjük. A mi a kertészetben az »ágyás« s a mezőgazdaságban a »tábla«, körülbelül ugyanaz tehát az »állab« is az erdőgazdaság körében.

Az »ültöncz« szóra is szükségünk van, mert a fa vagy cserje *magvából* lesz a *csemete*, a csemetéből az *ültöncz*, és ebből a *fa* vagy *cserje*. Hogy mennyire helyes a műszavak bősége, szolgáljon például a következő éles és szükséges megkülönböztetés: a helyesen beszélő és író magyar erdész ugyanis »veténykert« alatt azon helyet érti, hol a mesterséges erdősítés czéljára szükséges *magvak* el vannak vetve, vagy elvettettek, vagy el fognak vettetni. Mihelyt kikeltek e magvak, már »csemetekert« lett a veténykertből; és ebből a »faiskolá«-ba kerülnek a csemeték, a hol már ültönczökké válnak. És innen — »ertvényezés« útján — az »állab« képezetük ezekből, míg végül »erdő« lesz az »erdősítés«-nek ezen egymással összefüggő sok apró részletéből. Mindezt csak a »magcsemete«, »erdő« és »erdősítés« szavakkal leírni, furcsa dolog lenne.

Mindazonáltal elismerjük, hogy nem szakemberek számára az erdészetről is úgy kell beszélni és írni, hogy azt legalább általánosságban megértse mindenki. És igen helyes volt felvetni e téren is e kérdést. Legalább ez is siettetni fogja az országos erdészeti egyesület által már oly rég elhatározott és megrendelt *erdészeti műszótár* elkészítését és kiadását, a mely azonban — ügylátszik — túl akar tenni még a »luczaszék«-én is.*

m. k. erdőfelügyelő.

* Változatlanul közöltük e választ, egyrészt, hogy »audiatur et altera pars«, másrészt, hogy olvasóink tudomást szerezzenek arról a gondolkodásmódról és nyelvézeti ismeretről, a melylyel az erdészek nagy része a műnyelv ügyét elintézhetőnek véli. Sajnálattal láthatjuk, hogy ezek nem a magyar szemléletből vagy a fogalmak értelméből alkotják meg a nyelv törvényei és természete szerint a műszókat, hanem szolgailag ragaszkodva a német forrásokhoz, német szemléleten alapuló idétlen szavakat

(33.) A *forda* szóért feleljen Czuczor és Fogarasy. Az ő szótárukból vették ki. A forda helyett bizonyára jobb a turnus; de a gazdák, a kik tősgyökeres magyarok, azt, a mit az erdész turnus alatt ért, »vetés-forgó«-nak mondják. Az ő példájukra helyesen »vágás-forgót« kellene az erdésznek mondani s illetve »vágás-forgást« a mi megegyeznék a német Umtriebszeit-tal is.

Üzem szintén nem erdészeti találmány. Eredete ott keresendő, a hol a fordáé. Az üzem szót könnyebb nélkülözni az erdésznek, mint az *üzemmódot*; mert üzemmód alatt a tenyésztés s a vele összekötött használat üzésének módját érti (l. Illés, Erdőtenyésztéstan 222. l.). Mindazáltal meg lehet élni a »gazdasági mód« szóval is, mert bizvást mondhatjuk *sálderdőgazdaság, sarjerdőgazdaság, közepérdőgazdaság*, vagy, hogy az erdő sarjerdőképpen, mint sarjerdő kezelik stb. Magyaros gondolkozásnak magyaros kifejezés az eredménye.

Az *állab* fogalmát az erdő nem adja vissza. Az állab (Bestand) fanem, kor, záródás, termőhelyi jóság szerint megkülönböztetett azon része az erdőnek, a mely a területen *fennáll*; a talajjal együttvéve már *osztág* a neve. Ezen két fogalmat az erdész nem nélkülözheti. Ha magyarul akar beszélni és írni e két szavat, legyen az jó vagy rossz, használni kénytelen mindaddig, míg jobbat nem ajánl valaki. Állomány, álladék mást jelentenek.

Ertvényezés önkényesen alakított szó. Az erdészeti műszótár szerint (Pest, 1868. 23. l.) »értés annyi, mint Cultur, Holz-anbau, künstliche Holzzucht, Forstcultur, Waldcultur, Holzcultur; új erdőknél üres téreken emberi munkásság által való telepítése és a megrongált vagy tökéletlen erdők kiegészítése. Különbön összesített elnevezése a *mesterséges erdősítésnél* követni szokott eljárásoknak (vetés, ültetés, dugványozás stb.)«. Az újabb erdészeti írók azonban nem használják. Erdőművelés, fatelepítés, fatenyésztés mesterséges úton, erdősítés tö-

formálnak, melyeket meg nem ért senki; akár csak volapük nyelven írának! — De bölcs is az a gondviselés, mely nem engedte, hogy az erdészeti műszótár eddig elkészüljön; kívánjuk neki, hogy, ha a mai »erdészeti szókinccsel« akar elkészülni, akkor csakugyan tegyen túl a »lucszékén« is.

Nem feladatunk ugyan, hogy nyelvészkedjünk, hogy a kifogás alá eső szók helyébe újakat ajánljunk: mindamellett megkísértettük volna a szóba forgó szavakra, melyek nyelvészetiileg mind rosszak, egyet s mást elmondani, ha egy másik felelet, mely igen avatott szakember tollából való, ettől legalább részben fel nem mentett volna.

SZÉK.

kéletesen pótolják. *Erdősítés* meg *felújítás* az erdőnek két fő létrehozási módja. Erdősítünk ott, a hol még nincs erdő, felújítunk, megújítunk, vagy egyszerűen újítunk (erdőújítás), midőn a vágatást akként vezetjük, hogy új erdő jöjjön létre, mely utóbbi esetben a mesterséges erdőtelepítés is gyakran segítségül veszszük.

Ültöncz helyett jobb az *ültetmény* (l. vetemény), és e szerint *ültetményes* annyi, mint facsemetékkel beültetett hely. Az ültetvény szónak az amerikai regények fordítói adtak más értelmet; szerintők a plantage annyi mint ültetvény, és Pflanze annyi mint ültetvényes. Különbön a *csemete* tökéletesen fedezi az *ültöncz* fogalmát; mert van vad csemete, facsemete, tölgy-, bükk-, fenyő-csemete és ültetni való, vagy kiültetett csemete.

I. N.

(36.) A Bakony-Szombathelyről beküldött galandféreg természetrajzi neve *Taenia expansa*, melyet Rudolph, hirneves helminthológus, fedezett fel még e század elején. E galandféreg a juh, kecske és szarvasmarha belében gyakrabban, de rendszeren csak kevés példányban található, s nem lévén nagyobb bajok okozója, a buvárok különös figyelemben nem is részesítették. Csak újabban tűnt fel, hogy a bárányokban rendkívüli módon szokott megjelenni, olykor akkora mennyiségben, hogy a nyáj nagy része elbetegesedik, elcsenevész, sőt el is döglök. mint a bakony-szombathelyi nyájban. Angol-, Német- és Olaszországban már több ízben észlelték a bárányok ezen nyavalyáját; erre utal számos elnevezésök is, mint Epizooty of lambs, Bandwurmsuche der Lämmer, Epizootia teniosa degli agnelli; nagy számban való megjelenésüknek oka azonban kiderítve mai napig sincsen.

A *Taenia expansa* Rud. nem mindig egyforma hosszúságú; a bárányban csak 1—5, a szarvasmarhában azonban 60 méter hosszúságot is elér. Az egyes érett tagok (proglottis) csupán 1—3 mm. hosszúak de szélességük az egész telep hossza szerint 6—24 mm. között ingadozik. A telep tagjai nemcsak aránylagos szélességük, hanem finomságuk, átlátszóságuk és kettős, szembenálló, szemölcszerűen kiugró ivarnyílásukkal is feltűnők. A négy, kevésbbé izmos szívókéával ellátott fej (scolex) gömbölyded, s horogkoszorúja nincs. A tagokban elhelyezett anyaméh alakja határozatlan, a benne levő gömbölyded peték pedig csak elszórtan találhatók. Az érett tagok közül a végzők a teleptől időnként leválnak s a bélsárral kiürülnek.

Élettörténetéről, különösen fejlődéséről igen keveset, megbízhatót mitsem tudunk. A bárányok belébe került ismeretlen csirák igen gyorsan, már 4—6 hét múlva teljes galandféregkévé nőnek, melyek a bél-

csatornát, főleg pedig a vékonybelet egészen ellepik s egymásba fonódva a bél nyílását bedugaszoló gomolyokká alakulnak.

Mínthogy e fajta járványok rendszerint nedves évszakok után szoktak bekövetkezni, sokan felteszik, hogy a *T. expansa* közbűlső egyén nélkül fejlődik, azaz, nincs borsóka-állapota, mint a többi galandféregnek, hanem a legelőn szétszóródott petékből ott helyben fejlődnek ki az állczák, a megfertőzésnek valószínű csirái, melyek vízzel, nedves füvel vagy takarmánnyal kerülhetnek a bárányok és egyéb kérődzők belébe, hol azután ismeretlen okok hatása alatt nagyobb-kisebb számban megtelepednek és galandférékké nőnek. *Egyelőre tehát czél-szerű a bárányokat a nedves legelőtől távol-tartani.*

A galandféreg okozta betegség felismerésére a végbélből kiürülő tagoknak jelenlétén kívül még más jelek is szolgálnak, melyek a betegség rövid kórtörténetéből világlanak ki.

A megbetegedett bárányok étvágya eleintén jó és szomjúsága fokozódott; később a kérődzésben rendellenességek s kólikás tünetek mutatkoznak. Az állat farkát minduntalan feltartja, mintha trágyázni készülné de nem tud; s ha ez sikerül, a trágya kevés, kásás, sőt folyékony; mindezekhez nagyfokú gyengeség és a test elcsenevészése is társul és sok esetben el is döglök az állat.

Ha az említett tünetek mellett a frissen kiürített trágyában galandféregrésztletek, vagy egyes tagok találhatnak, vagy ha a bonczolás nagyszámú galandféreg állapít meg a bélben, akkor kétségkívül a galandféreg nyavalya pusztítja a nyáját.

Az egyes betegeket férgeiktől megszabadítani galandféregűző szerekkel lehet. Különösen ajánlhatók Schwalenberg német orvosnak következő kipróbált * gyógyszerai:

I. Egy este nem adunk a betegnek enni, a következő reggel pedig kevés széna után 3-75 gr. *kamala*-t** adunk be neki. A galandférgek erős székelés közben 48 óra múlva kiürülnek. Az ilyképen kezelt bárá-

* Mittheilungen aus der thierärztlichen Praxis des preussischen Staates, 1868—69.

** A *kamala* Indiában honos fának, a *Rottlera tinctoria* Roxb. gyümölcsének héjából készült por.

nyok lassan üdültek s a jó ápolás daczára is sokáig soványak maradtak.

II. 750 gr. *kusso**, vagy 12 cgr. *kussin*, fehérüröm-lében igen jónak bizonyult. A báránykák ezen gyógyszer után szépen fejlődtek, de a kúrát egyeseknél ismételni kellett.

Mások 100—125 g pikrinsavas káliból és lisztből pirulákat készítenek s ezt adják be a betegnek. A pirulák után azonban erős hashajtó szerek kívánatosak.

A baj tovaaterjedésének meggátlása tekintetéből czél-szerű az anyajuhoknak, az egyveseknek s a már nem szopós bárányoknak nyáron (jul.—aug.) Spinola-féle féregűző lepényt,** zabdarával adni, továbbá a trágyát, melyben a kivándorló tagok és csirák találtaknak, vagy az elűzéskor előkerülő galandférégeket elégetni.

A galandférges bárány járta legelőn az öreg birka is megfertésedhetik; de mint-hogy ezekben csak kevés galandféreg sokott megtelepedni, nagy kárt nem okozhat bennök. De mivel a csirák terjesztéséhez ezek is hozzájárulnak, czél-szerű a férgesnek bizonyult állatokat elkülöníteni és gyógyítani, és a gyógyítás alatt levő bárányokat egyelőre más legelőre terelni.

A betegségnek járványszerű fellépését különösen esős évszakok után figyelték meg oly nyájban, mely igen nedves legelőre volt utalva; ily alkalommal tehát különös figyelemben kell a bárányokat részesíteni. Némelyek állítása szerint istállóban nevelt bárányokon is kitört a nyavalya; ez esetben talán a nedves takarmány volt a baj okozója.

A *Taenia expansa* élettörténetének és fejlődésének kitudását czélozó vizsgálatokat, melyeket a tudományos világ és a gazdaközönség egyaránt örömmel fogadna, jó volna, ha áldozattal is, a helyszínén szakemberrel végeztetni, mert csupán a fejlődésének ismerete adja meg az eszközt a védekezésre. DR. ÖRLEY LÁSZLÓ.

* *Kusso*, Abyssiniában otthonos, *Brayera anthelmintica* Knuth. — *Hagenia abyssinica* Wild. nevű fának szárított virágjából készült por.

** A Spinola-féle lepény alkotórészei: $\frac{1}{2}$ kg. konyhasó, 1 kg. kátrány, 1 kg. fehér üröm (Herba Absinthii). 1 kg. gerádics-kóró (Herba Tanacetii). Mindezeket porrá törve, lisztel és vízzel keverik és kiszárított lepényeket készítenek belőle.

METEOROLÓGIAI ÉS FÖLDMÁGNESSEGI FÖLJEGYZÉSEK

A MAGYAR KIRÁLYI KÖZPONTI INTÉZETEN, BUDAPESTEN,

1886 JUNIUS HÓNAPBAN.

A.

Nap	Légnyomás milliméterben				Hőmérséklet C. fokban				Páramomás milliméterben				Nedvesség százalékokban				Csapadék milliméterben
	7h reggel	2h d. u.	9h este	közép	7h reggel	2h d. u.	9h este	közép	7h reg.	2h d. u.	9h este	közép	7h reg.	2h d. u.	9h este	közép	
1	748.0	747.1	747.2	747.4	19.6	28.9	21.2	23.2	13.9	13.2	12.2	13.1	82	45	65	64	
2	47.4	46.7	46.6	46.9	21.7	29.5	22.0	24.4	12.5	12.4	12.8	12.6	65	40	65	57	
3	46.3	45.2	44.5	45.3	23.7	28.7	23.8	25.4	12.5	10.1	9.5	10.7	58	34	43	45	
4	45.4	43.8	43.5	44.2	20.5	27.6	20.5	22.9	12.1	12.4	13.1	12.5	68	44	73	62	
5	43.1	41.3	42.5	42.3	20.9	27.2	20.5	22.9	13.9	12.6	13.4	13.3	76	46	74	65	● 4.3
6	41.7	41.0	41.6	41.4	17.3	22.3	16.0	18.5	12.0	11.6	11.5	11.7	82	58	85	75	● ☉ ☉ 1.8
7	42.3	42.0	42.1	42.1	15.0	16.6	17.2	16.3	12.3	12.4	9.4	11.4	97	89	64	83	● ▲ ☉ ☉ 2.4
8	42.6	42.6	42.6	42.6	15.2	18.4	17.7	17.1	12.0	12.8	11.5	12.1	93	81	76	83	● 1.7
9	39.6	37.4	37.6	38.2	16.7	20.5	16.8	18.0	11.2	11.5	13.0	11.9	79	64	92	78	● 2.7
10	38.6	39.7	41.5	39.9	16.2	22.6	19.0	19.3	10.7	10.8	11.1	10.9	78	53	68	66	
11	42.8	43.3	44.0	43.4	17.1	20.2	15.5	17.6	11.8	11.4	12.0	11.7	82	65	91	79	
12	44.1	43.0	42.9	43.3	13.4	20.5	16.2	16.7	9.5	9.9	11.1	10.2	83	55	81	73	
13	42.5	41.4	41.9	41.9	19.1	22.6	16.4	19.4	10.6	9.8	11.7	10.7	64	48	84	65	
14	42.1	41.2	41.2	41.5	18.6	23.4	18.0	20.0	11.5	10.7	12.9	11.7	72	50	84	69	● 3.3
15	41.7	41.3	42.3	41.8	17.4	23.9	20.2	20.5	11.6	11.0	10.7	11.1	79	50	61	63	● 1.1
16	42.5	43.9	44.8	43.7	14.2	18.2	13.9	15.4	9.2	6.8	6.3	7.4	77	44	54	58	
17	44.8	44.5	44.3	44.5	12.5	17.1	11.4	13.7	7.3	6.3	6.9	6.8	68	44	69	60	
18	44.6	44.0	44.5	44.4	12.4	19.7	13.0	15.0	7.2	7.1	8.1	7.5	68	42	73	61	
19	43.7	43.3	42.5	43.2	13.6	14.4	15.0	14.3	8.2	10.0	10.6	9.6	71	83	84	79	● 3.7
20	40.5	36.4	34.8	37.2	14.6	19.6	14.3	16.2	11.5	14.2	11.4	12.4	93	84	95	91	● ☉ ☉ 13.5
21	37.4	38.5	38.5	38.1	13.3	19.0	14.0	15.4	9.5	9.0	8.6	9.0	85	55	73	71	
22	39.4	41.0	42.7	41.0	12.8	11.8	11.4	12.0	8.8	8.6	7.1	8.2	81	84	71	79	● 1.2
23	45.0	45.6	45.4	45.3	13.6	14.0	14.3	14.0	7.6	9.1	7.9	8.2	65	77	65	69	
24	45.7	46.1	49.9	47.2	12.2	16.9	14.6	14.6	9.7	7.6	6.9	8.1	93	54	55	67	● ☉ ☉ 5.6
25	53.5	52.8	52.0	52.8	14.7	21.6	17.0	17.8	7.5	9.1	10.6	9.1	60	47	74	60	
26	51.7	50.6	50.5	50.9	16.2	24.4	18.2	19.6	11.0	11.4	11.8	11.4	80	50	75	68	
27	49.9	48.3	48.4	48.9	18.9	25.4	19.2	21.2	11.5	11.1	12.5	11.7	71	47	75	64	
28	49.1	47.9	48.4	48.5	18.8	25.8	21.3	22.0	12.0	10.0	11.1	11.0	74	41	60	58	
29	48.8	47.8	47.4	48.0	22.2	26.3	22.3	23.6	11.9	9.2	11.6	10.9	60	37	58	52	
30	46.5	45.2	45.1	45.6	19.1	21.3	18.6	19.7	12.1	13.5	11.9	12.5	74	72	75	74	● 0.7
Közép	744.4	743.8	744.0	744.1	16.7	21.6	17.3	18.5	10.8	10.5	10.6	10.6	76	56	72	68	

A hőmérséklet valódi közepe: +18.2 C° (Normális érték: +20.7 C°) — A légnyomás maximuma: 753.5 mm. 25-én reg. 7 ó. — A légnyomás minimuma: 734.8 mm. 20-án este 9 órakor. — A hőmérséklet maximuma: +29.5 C° 2-án d. u. 2 órakor (Norm. ért.: +30.4 C°) — A hőmérséklet minimuma: +11.4 C°. 17-én és 22-én este 9 órakor. (Norm. ért.: +12.3 C°) — A hőmérséklet abszolút szélsőségei: +31.1 C° 3-án, és +8.6 C° 18-án. — A nedvesség minimuma: 34% 3-án d. u. 2 ó. (Norm. ért.: 28%) — A csapadékos napok száma: 12. (Norm. ért.: 11.) — A csapadékok összege 64 mm. (22 évi középérték: 68 mm.) — Elpárolgás június hónapban 74.0 mm. Jelek magyarázata: köd ☁, eső ●, hó ❄, jégeső ▲, égi háború ☄, villámlás ⚡, dara △, ónosidő ☉, harmatvíz ☁ jellel jelöltetik, — ny = nyoma.

METEOROLÓGIAI ÉS FÖLDMÁGNESSÉGI FÖLJEGYZÉSEK

A MAGYAR KIRÁLYI KÖZPONTI INTÉZETEN, BUDAPESTEN,

1886 JUNIUS HÓNAPBAN.

B.

Nap	Szélirányok és szél erő			Felhőzet				Ozon		Mágnesi elhajlás				Mágnesi intenzitás (N.)			
	7h reggel	2h d. u.	9h este	7h reg.	2h d. u.	9h este	közép	éjjel	nap-pal	7h reggel	10h d. e.	2h d. u.	9h este	7h regg.	10h d. e.	2h d. u.	9h este
1	—	—	W ²	0	0	0	0	0	0	8°7'5	8°14'4	8°18'5	8°14'1	71·2	70·0	74·3	74·7
2	W ¹	—	W ¹	0	1	0	0·3	0	0	9·8	14·3	18·0	13·8	69·9	69·5	74·3	74·5
3	—	—	W ³	0	7	7	4·7	0	0	10·6	12·3	20·7	15·7	71·1	70·7	70·9	76·2
4	—	W ²	SW ¹	1	3	6	3·3	0	2	9·5	14·0	22·1	14·0	75·1	66·7	74·3	76·4
5	—	W ¹	W ²	3	4	9	5·3	4	5	10·0	13·0	25·1	12·5	70·6	67·8	66·3	73·7
6	—	—	—	10	3	7	6·7	6	7	9·0	14·0	20·4	10·7	69·4	63·6	72·1	74·5
7	—	—	W ³	10	9	7	8·7	0	7	10·5	13·5	18·2	13·9	72·2	70·1	74·0	75·5
8	W ¹	W ²	—	9	9	0	6·0	6	7	6·2	13·5	21·9	13·4	73·8	70·1	69·0	73·3
9	W ¹	—	—	9	9	9	9·0	7	6	9·2	12·8	18·5	13·0	71·8	68·8	72·2	75·0
10	W ³	W ²	W ⁴	8	4	7	6·3	7	6	8·7	11·0	17·5	12·3	71·7	70·3	73·4	77·0
11	—	W ¹	S ¹	6	7	1	4·7	0	0	8·5	10·8	17·7	14·2	73·7	71·4	74·1	77·4
12	SE ²	—	—	6	7	5	6·0	2	3	8·5	13·9	19·2	8·9	74·5	73·4	80·7	72·9
13	W ¹	—	—	1	7	6	4·7	0	6	9·3	14·3	17·7	10·8	70·2	70·4	76·8	72·0
14	—	W ¹	W ⁴	1	8	7	5·3	0	6	10·8	13·5	17·5	13·8	73·1	72·6	73·5	74·3
15	W ⁴	W ⁵	W ⁶	6	1	6	4·3	8	6	9·0	12·9	16·4	13·4	73·4	70·7	71·1	74·4
16	W ⁶	W ⁵	NW ⁴	9	6	0	5·0	7	7	8·7	12·0	16·9	14·0	72·4	70·6	74·8	73·6
17	NW ⁵	NW ⁵	NW ³	10	2	1	4·3	7	5	9·4	13·8	17·7	14·1	72·9	66·7	67·8	76·5
18	NW ³	N ¹	N ²	9	9	7	8·3	5	3	10·4	11·9	19·7	13·4	72·0	70·7	73·7	75·9
19	N ¹	NW ²	NW ¹	10	10	10	10·0	0	0	8·7	11·8	17·3	13·6	74·4	69·4	70·2	76·0
20	—	—	—	10	10	10	10·0	0	6	8·4	12·4	16·9	13·9	73·3	71·2	72·9	76·8
21	W ⁴	W ³	W ³	10	7	2	6·3	8	7	8·7	12·8	18·7	13·9	75·3	71·1	72·7	78·4
22	W ³	W ⁵	W ⁶	10	10	8	9·3	6	7	10·0	13·1	19·4	12·5	78·4	73·9	76·0	72·5
23	W ³	W ³	W ⁴	3	9	1	4·3	6	7	7·9	13·0	18·4	11·3	71·6	70·9	72·8	77·2
24	W ¹	W ³	W ³	10	7	1	6·0	6	7	8·9	13·6	15·6	14·0	73·8	71·8	75·1	77·0
25	W ⁴	W ²	W ¹	0	4	6	3·3	6	4	10·8	12·3	18·1	12·7	73·9	70·2	73·2	77·0
26	—	—	W ¹	10	8	1	6·3	0	4	10·2	12·0	17·1	13·0	75·2	66·5	70·9	75·7
27	E ¹	W ¹	W ³	0	3	5	2·7	0	4	8·2	11·8	18·9	13·3	71·1	68·7	72·0	77·9
28	E ¹	S ²	—	2	3	3	2·7	0	3	9·4	10·3	17·3	13·5	73·9	71·2	75·6	74·8
29	—	W ¹	W ¹	0	3	9	4·0	0	1	9·4	14·5	17·6	14·2	73·9	74·8	77·8	75·8
30	—	W ²	—	3	4	8	5·0	0	7	4·9	16·8	19·2	14·6	80·7	65·4	64·4	74·2
Közép	—	—	—	5·5	5·8	5·0	5·4	3·0	4·4	—	—	—	—	—	—	—	—

A szélirányok eloszlása: N NE E SE S SW W NW — Közép szél erősség: 1·7
százalékokban: 5 0 3 2 3 2 74 11

A szélirányok úgy vannak jelölve, mint Angolországban szokták, u. m. *N.* észak, *S.* dél *E.* kelet, *W.* nyugot.

Az abszolút vízszintes erő a mágnesi intenzitás (N) skáláriszeiből a következő képlet szerint számítható ki: $H = 2 \cdot 1077 + (N - 70 \cdot 0) 0 \cdot 00052$.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.